

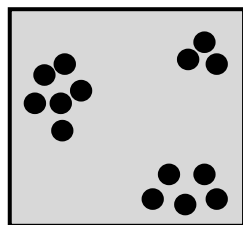
บทที่ 2

ผลงานวิจัยและงานเขียนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

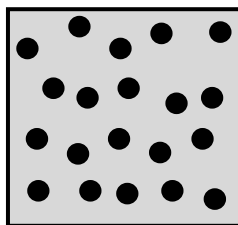
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายของสิ่งต่างๆ ในพื้นที่

ลักษณะกระจายของสิ่งต่างๆ บนพื้นโลกหรือลักษณะการกระจายตัวทางพื้นที่ของสิ่งต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญที่นักภูมิศาสตร์ใช้วิเคราะห์เชิงพื้นที่ โดยการพิจารณาจากลักษณะ 2 ประการ คือ ความหนาแน่นและการกระจาย ซึ่งมีการนำวิธีการทางคณิตศาสตร์และวิธีการทางสถิติมาใช้อธิบายถึงลักษณะของการกระจายหรือการรวมตัวของสิ่งต่างๆ ทำให้ได้ผลที่น่าเชื่อถือ มีความหมายและมีความถูกต้องมากขึ้น ลักษณะกระจายโดยพื้นฐานทั่วไปมี 3 ลักษณะ คือ

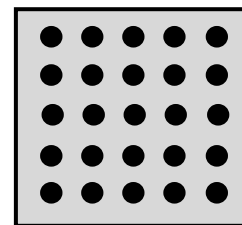
- การกระจายแบบเป็นระบบระเบียบ ลักษณะการกระจายมีระยะห่างของแต่ละจุด จากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่งที่อยู่ใกล้ที่สุด โดยมีระยะห่างโดยประมาณเท่ากัน
- การกระจายแบบทั่วไปหรือแบบสุ่ม ลักษณะการกระจายของจุดต่างๆ จะกระจายตัวอยู่ค่อนข้างครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่
- การกระจายแบบกลุ่มก้อน ลักษณะการกระจายของจุดต่างๆ มีระยะห่างระหว่างจุดหนึ่งกับอีกจุดหนึ่งหรือจุดข้างเคียงค่อนข้างเป็นระยะที่สั้น ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่จะไม่มีจุดปรากฏอยู่

การกระจายแบบเป็นระบบระเบียบ

การกระจายแบบทั่วไป

การกระจายแบบกลุ่มก้อน

รูปที่ 2 แสดงลักษณะการกระจายตัวของข้อมูลจุด

การวัดหรือวิเคราะห์การกระจายของข้อมูลที่มีลักษณะเป็นจุด ค่าการกระจายที่ได้จะออกมาในรูปของค่าดัชนี ที่เรียกว่า “ค่าดัชนีระยะห่างเฉลี่ยที่สั้นที่สุด (Nearest Neighbor Index (NNI))” โดยค่าดัชนีที่ได้จะต้องมีค่าอยู่ระหว่าง 0 - 2.15 ค่าดัชนีใกล้เคียงหรือเท่ากับ 1 ลักษณะการกระจายของธุรกิจหอพักกระจายแบบทั่วไป ค่าดัชนีใกล้เคียงหรือเท่ากับ 0 ลักษณะการกระจายของธุรกิจหอพักกระจายเป็นกลุ่มก้อน ค่าดัชนีใกล้เคียงหรือเท่ากับ 2.15 ลักษณะการกระจายของธุรกิจหอพักกระจายแบบระบบระเบียบ การคำนวณค่าดัชนีระยะห่างเฉลี่ยที่สั้นที่สุด ได้จากสมการ

$$R = \frac{d_{obs}}{d_{ran}}$$

โดยที่	R	คือ	ค่าดัชนีข้างเคียงใกล้ที่สุด (Nearest Neighbor Index)
	d_{obs}	คือ	ระยะทางข้างเคียงใกล้ที่สุดเฉลี่ยที่สังเกตได้ (observed mean nearest neighbor distance)
	d_{ran}	คือ	ระยะทางข้างเคียงใกล้ที่สุดเฉลี่ยที่คาดหวัง (expected mean nearest neighbor distance)

ซึ่ง

$$d_{obs} = \frac{\sum_{i=1}^n d}{n} \text{ และ}$$

$$d_{ran} = 0.5 \sqrt{\frac{A}{n}}$$

โดยที่	d	คือ	ระยะทาง (distance)
	N	คือ	จำนวนจุด (number of points)
	A	คือ	พื้นที่ (area)

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536: 40) กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานไว้ว่า เป็นการบุกเบิกเข้าไปอยู่อาศัยครอบครองพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนใดของผิวโลก รูปแบบและขนาดการตั้งถิ่นฐานมีความซับซ้อนแตกต่างกันไป ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานเพียงครอบครัวเดียวแบบโดดๆ จนกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่น้อย เป็นชุมชนทั้งในชนบทและชุมชนเมือง การตั้งถิ่นฐานเป็นการแสดงออกถึงการจัดการพื้นที่ของมนุษย์ในรูปแบบของอาคารบ้านเรือน ถนน การใช้ที่ดิน รวมไปถึงผลกระทบต่างๆ ต่อสิ่งแวดล้อม

2.2.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536: 165-166) ได้แบ่งรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานออกเป็น 4 รูปแบบ (ภาพที่ 2.1) ดังนี้

1. การตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาว (Linear Settlement) การตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวหรือตามแนวเส้นทางคมนาคม ปรากฏในบริเวณที่ราบเป็นส่วนใหญ่ โดยยึดเส้นทางคมนาคมเป็นหลักในการตั้งบ้านเรือน และด้านหลังของที่อยู่อาศัยมักใช้เป็นพื้นที่เกษตร บริเวณจุดตัดหรือทางแยกมักมีการกระจุกตัวของบ้านเรือนที่ใช้เป็นเขตการค้าของชุมชน ส่วนบริเวณที่ไกลออกไปการตั้งบ้านเรือนมักอยู่ห่างกัน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวหรือตามเส้นทางคมนาคม ได้แก่

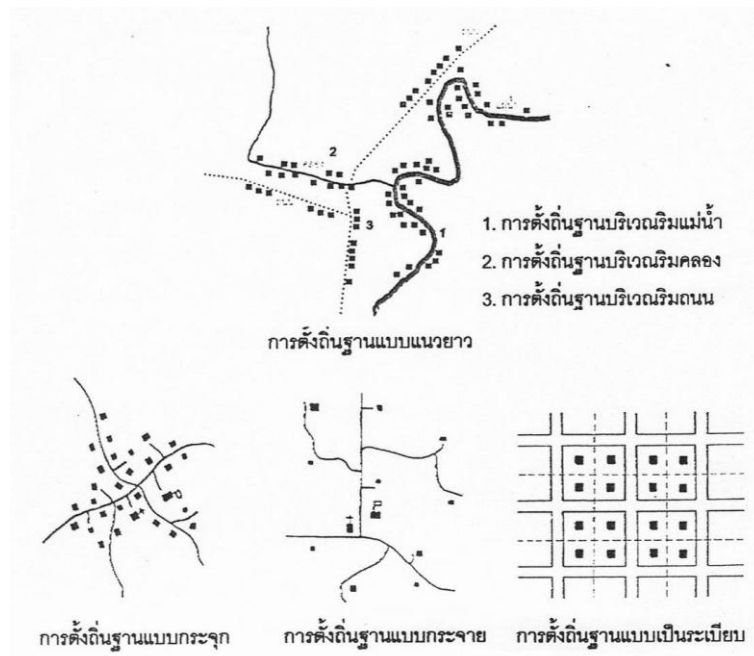
1) แม่น้ำ ลำคลอง (River Linear Settlement) การตั้งถิ่นฐานริมฝั่ง แม่น้ำลำคลองเป็นการเลือกพื้นที่ของมนุษย์ชาติมาตั้งแต่โบราณกาล เพราะแหล่งน้ำเป็นต้นกำเนิดของความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งเพาะปลูก และใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง

2) ถนน (Road Linear Settlement) เป็นการตั้งถิ่นฐานตามเส้นทางคมนาคมทางบกทั้ง ทางรถไฟ และทางรถยนต์ แนวถนนมักเป็นบริเวณที่มีการกระจุกตัวของอาคารบ้านเรือนในปัจจุบัน เพราะเป็นเส้นทางที่ให้ความสะดวกและรวดเร็วกว่าเส้นทางน้ำ

2. การตั้งถิ่นฐานแบบกระจุกตัว (Cluster Settlement) เป็นการตั้งถิ่นฐานตามปัจจัยธรรมชาติหรือปัจจัยกายภาพ เช่น จุดตัดของเส้นทางคมนาคม แหล่งแร่ธาตุ ที่ราบลุ่มแม่น้ำ เป็นต้น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานมักอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ระยะแรกมักเป็นกลุ่มบ้านขนาดเล็กแล้วขยายใหญ่ขึ้นเป็นหมู่บ้าน เป็นชุมชน การกระจุกตัวของชุมชนมักใช้พื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่เกษตร ส่วนขนาดของชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับระยะเวลาและการเพิ่มขึ้นของประชากร

3. การตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย (Scatter Settlement) เป็นการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมของตนเอง โดยบ้านเรือนมักอยู่ห่างๆกันตามขนาดของที่ดินแต่ละครอบครัว มีศูนย์กลางร่วมกัน เช่น วัด โรงเรียน และตลาด เป็นต้น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายตัวนี้ส่งผลดีทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เกษตรของตนเอง ไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปกลับระหว่างพื้นที่เกษตรกรรมกับบ้าน ดังนั้นจึงมีเวลาดูแลผลผลิตอย่างเต็มที่

4. การตั้งถิ่นฐานแบบเป็นระเบียบ (Uniform Settlement) เป็นการตั้งถิ่นฐานแบบที่มีการวางแผนล่วงหน้า เพื่อให้การใช้ที่ดินเป็นระเบียบและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางด้านเศรษฐกิจ

รูปที่ 3 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบต่างๆ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเมือง (Urban Community)

ชุมชน หรือ เมือง (city) คือการรวมกลุ่มกันของกลุ่มคนหลัก (ครอบครัวหรือเพื่อนบ้าน) หรือ สมาคมที่มีจุดประสงค์ร่วม กลุ่มเหล่านี้เกี่ยวเนื่องกันทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง ในเขตแดนจำกัดของกลุ่ม ลักษณะทางกายภาพที่จำเป็นต่อการคงอยู่ของชุมชน คือต้องมีสถานที่ตั้งมั่นที่อยู่อาศัยคงทน และที่รวมตัวแลกเปลี่ยน กักเก็บ ถาวร ลักษณะทางสังคมที่จำเป็นต่อการคงอยู่ของชุมชน คือ มีการแบ่งฝ่ายงาน ที่ทำหน้าที่ทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ชุมชนในความหมายสมบูรณ์ต้องมี ระบบเชื่อมโยงทางภูมิศาสตร์ องค์กรทางเศรษฐกิจ การปฏิบัติแบบระบบสถาบัน สถานที่สำหรับกิจกรรมสังคม และสัญลักษณ์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชุมชนจะต้องให้ความสนใจต่อการปฏิบัติการและพัฒนา จุดประสงค์หลักของ ชุมชน ผ่านความขัดแย้งและความร่วมมือ กรณีและกลุ่มต่างๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายสูงสุด (Lewis Mumford, 1937) ซึ่ง Louis Wirth กล่าวถึง เมือง (City) ว่า คือถิ่นตั้งรกรากของประชากรที่มีความหลากหลาย ทางด้านสังคมที่มีขนาดใหญ่และหนาแน่น สังคมเมืองเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมชนบทจะเป็นสังคมบริโภคนิยมมากกว่าที่จะเป็นสังคมผลิตสมาชิก มีอาชีพหลากหลายเน้นด้านการบริการ เศรษฐศาสตร์ การศึกษา และ การปกครอง แต่ขาดความสัมพันธ์ระดับบุคคล (Louis Wirth, 1938) คล้ายกันกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในโครงการจัดทำเครื่องชี้วัดการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ ได้ให้ ความหมายของคำว่า “เมือง” คือ พื้นที่ตั้งของกลุ่มชุมชนที่มีประชาชน อยู่กันอย่างหนาแน่น ประกอบอาชีพและกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก สังคมมีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ และมีวัฒนธรรมที่หลากหลายอันเนื่องมาจากการรวมตัวของกลุ่มชนหลากหลาย วัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) สอดคล้องกับ Peter Hall ที่กล่าวว่า เมือง มักจะเป็นแหล่งกำเนิดนวัตกรรม เนื่องจาก นวัตกรรม หรือ การพัฒนาแนวคิดและสิ่งประดิษฐ์ใหม่มักเกิดตาม “แหล่งความรู้” นวัตกรรมต้องพึ่งการศึกษาวิจัยและการพัฒนาที่มักกระทำโดยมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยต่างๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้ก็ต้องพึ่งความเพียบพร้อมของตัวแปร อุปกรณ์ พนักงาน และ สาธารณูปโภค ในการปฏิบัติทดลองงาน (มักจะเป็นพื้นที่เมือง) นอกจากนี้ นวัตกรรมมักเกิดในพื้นที่ที่มีความเป็รียด-แข่งขันสูง เป็นพื้นที่ที่มี “ปัญหา” อันนำมาให้เกิด “ความคิดแก้ไข” มักจะไม่ก่อให้เกิดความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ไม่เหมือนความวุ่นวายของสังคมเมืองที่ก่อให้เกิดความคิดที่จะเปลี่ยนแปลง-พัฒนา สภาพแวดล้อม) นวัตกรรมหลายประเภทมักจะเป็นการสร้างเพื่อทดแทน พัฒนานวัตกรรมเก่า ดังนั้น การเกิดนวัตกรรมจึงยังคงวนเวียนอยู่ในเขตของความเจริญรุ่นก่อน (Peter Hall, 1998)

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนเมือง หมายถึง อาณาบริเวณที่มีประชากรอยู่ร่วมกันจำนวนหนึ่ง และต้องมีความหนาแน่นมากพอสมควร เป็นบริเวณที่มีอาคารบ้านเรือนหนาแน่นอยู่ในเขตการปกครองแบบใดแบบหนึ่ง ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันออกไป มีความเจริญเป็นศูนย์กลางต่างๆ และรวมทั้งความ เสื่อมโทรมต่างๆ อยู่ด้วย เช่น สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เป็นต้น

โดยปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดเมือง (สุพจน์ บุรพุกุศลศรี, 2531) มีดังนี้

1. ภูมิศาสตร์กายภาพ
2. เศรษฐกิจและสังคม
3. การเมืองการปกครอง

4. เทคโนโลยี

ซึ่ง กฤษ เพิ่มทันจิตต์ ได้กล่าวไว้ว่า ในกระบวนการเกิดเป็นเมืองและสภาพของเมืองนั้นมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของผู้คน (People) และพฤติกรรมของผู้คน (Human Behavior) ตลอดจนวัฒนธรรม (Culture) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และในเรื่องของพฤติกรรมของคนนั้นย่อมมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการ (Process) ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ (System) (กฤษ เพิ่มทันจิตต์, 2536) ดังนี้คือ

1. กระบวนการทางเศรษฐกิจในการเกิดเป็นเมือง (Economic Process) ในกระบวนการทางเศรษฐกิจนั้นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง ได้แก่ การแลกเปลี่ยน (exchange) และสิ่งอำนวยความสะดวก (utility) หรือสินค้าที่อาจจะวัดออกมาเป็นตัวเงินได้หรือวัดเป็นตัวเงินไม่ได้ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องของอุปสงค์และอุปทานของสินค้าและบริการสำหรับประชาชนในกระบวนการทางเศรษฐกิจนั้น ยังเกี่ยวข้องกับบทบาทของระยะทาง (role of distance) ที่เข้ามาอธิบายถึงความสัมพันธ์ของผู้ผลิตและผู้บริโภค เพราะในระยะทางที่ห่างไกลออกไปจากแหล่งผลิตย่อมจะมีสินค้าน้อยลงหรือหาได้ยากขึ้น

หากจะกล่าวถึงจุดศูนย์กลางของการค้าในชุมชนเมือง (central places) ซึ่งจะให้บริการแก่ชุมชนและแหล่งที่ไกลออกไปศูนย์กลางเช่นนี้จะมีอยู่ในชุมชนเมืองทุกระดับตั้งแต่หมู่บ้าน เมือง เมืองใหญ่ เมืองศูนย์กลางภาคและมหานครที่เรียกว่า CBDs (central business districts) ซึ่งจะมีลักษณะที่สำคัญคือ

- (1) เป็นพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างมาก
- (2) เป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาในทางแนวตั้ง (vertical development) มากกว่าการขยายพื้นที่ออกไปทางแนวราบ
- (3) เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยผู้คนสัญจรไปมาแต่จะเป็นแหล่งที่พักอาศัยเพียงเล็กน้อย
- (4) เป็นศูนย์กลางของการคมนาคมขนส่ง
- (5) เป็นศูนย์กลางของงานพิเศษ เช่น งานอาชีพที่ใช้ความชำนาญการเฉพาะด้าน การเงิน และศูนย์กลางอำนาจรัฐหรือกิจกรรมของรัฐ แหล่งอุตสาหกรรม ฯลฯ

2. กระบวนการทางสังคมในการเกิดเป็นเมือง (Social Process)

พฤติกรรมของคนมีความแตกต่างกันตามพื้นฐานของสังคมนั้นๆ ก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคม และส่งผลไปยังกระบวนการเกิดเป็นเมืองและสภาพของเมือง ขณะเดียวกันคนได้ถูกหล่อหลอมกลมกล่อมเกลาทางสังคม (socialization) เข้าเป็นแบบแผนของชุมชนใหญ่รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์กัน (the process of interaction)

นอกจากนี้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงสถานภาพของครอบครัว (family status) การกีดกันทางสังคม (social discrimination) สถานภาพของกลุ่มชนชาติ (ethnic status) ฯลฯ ในการประกอบเข้าเป็นสังคมเมืองอีกด้วย

3. กระบวนการทางการเมืองในการเกิดเป็นเมือง (Political Process)

กระบวนการทางการเมืองเป็นปฏิบัติการเพื่อก่อให้เกิดระบบการเมืองและการรักษาความมั่นคงทางการเมืองไว้ ทั้งนี้ ย่อมมีความจำเป็นต้องบูรณาการลักษณะของปัจเจกชนและกลุ่มต่าง ๆ เข้าไว้ในระบบการเมืองเดียวกัน นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์สำหรับการ แข่งขันกัน

ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเมืองที่มีระดับแตกต่างกันไป ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ รวมทั้งการพิจารณาถึงลักษณะของภูมิรัฐศาสตร์เข้ามาอธิบายสภาพการณ์ต่าง ๆ ของกระบวนการ ของทางการเมืองของชุมชนเมืองอีกด้วย

ในระดับประเทศนั้นหน่วยปกครอง (political unit) ที่เกิดขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากการรับทราบ (reception) การรู้หมาย (cognition) การจดจำ (memory) และการตัดสินใจ (decision making) ตัวอย่างเช่น การที่ผู้คนในชุมชนจะรับทราบเหตุการณ์ร้ายที่เกิดขึ้น การเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายลงในชุมชนเมือง ฯลฯ อันนำไปสู่การผลักดันให้ผู้รับผิดชอบทางป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

4.กระบวนการทางจิตวิทยาในการเกิดเป็นเมือง (psychological process) กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการทางจิตวิทยายังนำไปสู่การพิจารณาถึง “การอพยพเคลื่อนย้ายของคน” และเหตุการณ์อื่น ๆ ที่จะพิจารณาเฉพาะประเด็นด้านกระบวนการเศรษฐกิจด้านเดียวไม่ได้ เพราะการเล็งผลเลิศเฉพาะการเกิดประโยชน์สูงสุด (optimal condition) มิใช่การตัดสินใจที่ถูกต้องเสมอไป

ความเป็นเมืองมีมิติเกี่ยวกับจำนวนประชากร ความหนาแน่นของประชากร รวมทั้งการเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมทั้งหลาย หมายถึง สภาวะที่มีประชากรจำนวนมากรวมกันมีลักษณะหลาย ๆ ประการที่แตกต่างไปจากการเป็นผู้ผลิตขั้นปฐมภูมิ และแบ่งงานกันทำเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้า ข้าราชการ นักบวช ผู้บริหาร ตลอดจน การเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีการใช้สัญลักษณ์บางอย่างในการบันทึกและถ่ายทอดข่าวสารและมาตรฐานการวัดเวลา (time) พื้นที่ (space) การขยายตัวของความเป็นเมืองจะมีลำดับเริ่มจากชุมชน (community) เมืองเล็ก (town) นคร (city)มหานคร (metropolis) ทั้งนี้หลักเกณฑ์ในการจำแนกภาวะของความเป็นเมืองโดยพิจารณาเปรียบเทียบกับชนบทจำแนกได้

(1) เกณฑ์ที่อาศัย พื้นที่ทางการปกครองหรือการบริหารซึ่งรัฐบาลกำหนดขึ้น หรือเป็นการกำหนดโดยกฎหมาย เช่น เขตเทศบาลเมือง และนอกเขตเทศบาลเมือง เป็นต้น

(2) เกณฑ์ขนาดประชากร โดยใช้วิธีกำหนดจำนวนประชากรขั้นต่ำขึ้นไว้ว่าจะต้องมีประชากรไม่น้อยกว่าที่กำหนดจึงเรียกว่าเมือง บางกรณีอาจกำหนดโดยเกณฑ์ของความหนาแน่นของประชากรโดยคำนึงถึงหน่วยพื้นที่เป็นฐานประกอบด้วย

(3) เกณฑ์คุณสมบัติของเมือง ในความหมายนี้จะมีการกำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำของความเป็นเมืองขึ้นไว้ก่อน เช่น เมืองจ้องมีความสมบูรณ์พร้อมทางด้านไฟฟ้า น้ำประปา ตำรวจ โรงเรียน โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย ศาล และระบบการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น

(4) เกณฑ์กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีปรากฏในบางกรณีของบางประเทศที่มีค่านิยมที่อาศัยสัดส่วนของประชากรที่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจในสาขาเกษตรกรรม เช่น เมืองจะมีประชากรทำงานเชิงเศรษฐกิจในสาขาเกษตรกรรมไม่เกิน 25% เป็นต้น (กฤษ เพิ่มทันจิตต์, 2536)

ลักษณะของชุมชนเมืองโดยทั่วไปมีดังนี้ (นาถ พันธุมนาวิณ, 2533: 19 – 23: ประดิษฐ์ มัชฌิมา, 2522: 48)

(1) ประชาชนอยู่กันอย่างแออัดหนาแน่น เนื่องจากสังคมเมืองมักเป็นศูนย์กลางของการติดต่อค้าขาย การศึกษา การคมนาคม ทำให้ประชากรมุ่งมาอาศัยอยู่ที่นี้มาก จึงทำให้

เกิดภาวะการณ์แออัดเกิดขึ้น

(2) ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนมีลักษณะเป็นแบบตัวใครตัวมัน การติดต่อระหว่างกันของบุคคลมักจะเป็นทางการและมีพิธีการ ความสัมพันธ์ส่วนตัวมีน้อย แม่บ้านใกล้กันก็ จะไม่ค่อยรู้จักกัน การติดต่อและคบค้าสมาคมกับบุคคลทั่วไปเป็นแบบทุติยภูมิ (Secondary group) ขาดความใกล้ชิดและความเป็นกันเอง การพบปะติดต่อกันขึ้นอยู่กับผลประโยชน์มากกว่าความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งส่วนมากเป็นเพราะมีผลประโยชน์ร่วมกันหรืออย่างเดียวกัน

(3) ชุมชนเมืองมักจะมีแนวโน้มด้านวัตถุนิยม ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ ต้องดิ้นรนชวนขวายหาเลี้ยงชีพ มีการแข่งขันกันตลอดเวลา ทำให้ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ทางจิตใจ

(4) ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามามาก การที่สังคมเมืองไทยมีลักษณะ เป็นศูนย์กลางของความเจริญในด้านต่างๆ จึงสามารถเป็นแหล่งรับอารยธรรมและขนบธรรมเนียมของ ต่างประเทศได้ง่ายโดยเฉพาะอารยธรรมตะวันตก

(5) การควบคุมทางสังคมใช้รูปแบบที่เป็นทางการ คือ ใช้เจ้าหน้าที่ ควบคุมและใช้กฎหมายบังคับลงโทษผู้ที่ปฏิบัติผิดต่อกฎระเบียบวินัยของสังคม

(6) ลักษณะการตั้งบ้านเรือน เนื่องจากที่ดินในเมืองมีราคาแพงมาก การปลูกสร้างบ้านเรือนในเขตเมืองจึงจะสร้างเป็นตึกหลายชั้นขยายในแนวดิ่ง

(7) ช่องว่างระหว่างประชากรมาก ทั้งนี้เพราะเมืองเป็นที่รวมของคน หลากหลายอาชีพ (Heterogeneous) เช่น ในกรุงเทพฯ มีคนหลายชาติ หลายภาษา หลายศาสนา ดังนั้นจึงมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปแล้วแต่เชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา และสิ่งแวดล้อมที่คนนอกจากนั้น ระดับรายได้ การศึกษา และมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวเมือง ก็แตกต่างกันมากด้วย

8) การเลื่อนฐานะทางสังคม (Social Mobility) เช่น การปรับอาชีพ หรือฐานะทางสังคมมีมาก

(9) การแบ่งงานกันทำและทำงานกันตามความถนัดเฉพาะอย่าง (Specialization) เช่น กรรมกร เสมียน ข้าราชการ ช่างฝีมือ ทนายความ หมอ ครู คนต่างด้าว ต่างก็ ทำงานตามความถนัดของตนเอง

(10) สินค้า บริการ สถาบันทางสังคมและเครื่องอำนวยความสะดวก ต่างๆ มากมายหลายชนิดให้เลือก มีโรงเรียน โรงหนัง หรือ โรงละคร พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด โรง ภาพยนตร์ ไฟฟ้า และน้ำประปา สำหรับบริการแก่ประชาชนโดยทั่วไป

(11) ขาดธรรมเนียมและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจตามธรรมชาติ ทุกอย่าง ต้องสร้างขึ้นเองให้ใกล้เคียงกับธรรมชาติ เช่น สระว่ายน้ำ น้ำพุ หรือสวนสาธารณะ เป็นต้น

(12) ครอบครัวขนาดเล็ก โดยมากมีเพียงพ่อแม่ลูกเท่านั้น

(13) อัตราการเกิดต่ำ เพราะชาวเมืองรู้และเข้าใจถึงวิธีการคุมกำเนิด และมีโรงพยาบาลและสถานบริการในเรื่องนี้ที่เพียงพอ

(14) การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วเนื่องจากมีความ เจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ ความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมตะวันตกทำให้ชาวเมืองคิดสร้างสรรค์สิ่ง ใหม่ๆ ขึ้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

(15) การศึกษาและอาชีพสูงเพราะมีรายได้มาก มีมหาวิทยาลัยมากมาย

สถาบันการศึกษาและสถาบันฝึกอาชีพมีอยู่ทั่วไป

(16) ความคิดก้าวหน้า ไม่เชื่องมง่าย เพราะได้รับการศึกษา มีเหตุผล

(17) ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมมีมากและรุนแรง เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนชนบท ทำให้มีความเห็นแก่ตัว ทุกคนต้องต่อสู้เพื่อตนเองและครอบครัว การช่วยเหลือระหว่างเพื่อนบ้านมีน้อย

(18) ที่อยู่อาศัยคับแคบ แออัด ขาดสถานที่เล่นและพักผ่อนสำหรับเด็ก

(19) ชาวเมืองส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินและบ้านเป็นของตัวเอง

(20) ชาวเมืองมีระดับรายได้ระหว่างคนรวยและคนจนแตกต่างกันมาก

ทั้งนี้ ชุมชนเมืองเป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก (บางประเทศไม่ใช้เกณฑ์ความหนาแน่นของประชากร แต่ถือเอาจำนวนประชากรในชุมชนเป็นสำคัญ เช่น ฝรั่งเศสและอิสราเอล ประชากรต้องมากกว่า 2,000 คน สหรัฐอเมริกา ประชากรมากกว่า 2,500 คน เบลเยียมมากกว่า 5,000 คน สเปนมากกว่า 10,000 คน และญี่ปุ่นมากกว่า 30,000 คน เป็นต้น) อาคารบ้านเรือนหนาแน่น มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อาชีพมีความหลากหลาย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขายและการบริการ สมาชิกมีความเป็นอิสระเป็นปัจเจกบุคคลสูง ทำให้ความสัมพันธ์เป็นแบบทางการมากกว่าส่วนตัว สามารถอยู่ร่วมกันได้เพราะผลประโยชน์ ที่แต่ละคนจะได้รับ ชุมชนเมืองจะอยู่ภายใต้การปกครองรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น เทศบาล มหานคร และมีชุมชนย่อยๆ รวมอยู่ในบริเวณเหล่านี้ เช่น ตรอก ซอย ถนน หรือเรียกตามชื่อที่ตั้งของชุมชนต่างๆ เช่น บางเขน บางนา พระโขนง ลาดพร้าว เป็นต้น (สนธยา พลศรี, 2545) ซึ่งจะเห็นว่า ชุมชนเมืองโดยภาพรวมแล้วเป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก ประกอบไปด้วยอาคารบ้านเรือนหนาแน่น มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองโดยทั่วไปจะมีรูปแบบความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ คือติดต่อสัมพันธ์กันเนื่องด้วยผลประโยชน์ หรือในรูปแบบธุรกิจ หรือการประกอบอาชีพต่างๆ ทั้งในเรื่องการค้าขาย การบริการ หรือกิจการทางด้านอุตสาหกรรม

2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

จากการศึกษาค้นคว้างานเอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ และมีผู้ศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายแนวคิดและทฤษฎีไว้ดังนี้

2.3.1 ความหมายของความพึงพอใจ

โวลแมน(1973)ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจหมายถึงความรู้สึก (Feeling) มีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ต้องการหรือตามแรงจูงใจ

วูม(1964)ได้กล่าวว่าทัศนคติและความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งสามารถใช้แทนกันได้เพราะทั้งสองคำนี้หมายถึงผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้นทัศนคติด้านบวกจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้นและทัศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความไม่พึงพอใจ นักศึกษาทางพฤติกรรมได้ให้ความหมายของคำว่า ความพึงพอใจในบริการเป็นความรู้สึกหรือความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของคนที่เกิดจากประสบการณ์ที่ผู้รับบริการเข้าไปใช้บริการในสถานที่ให้บริการนั้นๆ และประสบการณ์นั้นได้เป็นไปตามความคาดหวังของผู้รับบริการมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกันทฤษฎีความต้องการของ Maslow (มาสโลว์) ได้สร้างทฤษฎีความต้องการตามลำดับ

ขั้นสมมติฐานอยู่ 2 ประการคือ (Maslow. A ., 1943: 3)

1. มนุษย์มีความต้องการอยู่ตลอดเวลาตราบแต่ที่ยังมีชีวิตอยู่ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะไม่เป็นแรงจูงใจสำหรับพฤติกรรมนั้นอีกต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นจึงจะมีอิทธิพลจูงใจต่อไป

2. ความต้องการของคนมีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูงตามลำดับความสำคัญในเมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการขั้นสูงก็จะตามมา มาสโลว์ได้แบ่งลำดับความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ลำดับ ดังนี้

(1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) ความต้องการทางด้านร่างกายเป็นความต้องการเบื้องต้นเพื่อความอยู่รอด เช่น ความต้องการในเรื่องอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อนและความต้องการทางเพศ ฯลฯ ความต้องการทางด้านร่างกายจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนก็ต่อเมื่อ ความต้องการทางด้านร่างกายยังไม่ได้รับการตอบสนองเลย ในด้านนี้โดยปกติแล้ว องค์กรทุกแห่งมักจะตอบสนองความต้องการของแต่ละคนด้วยวิธีการทางอ้อม คือ การจ่ายเงินค่าจ้าง

(2) ความต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคง (Security or Safety Needs) ถ้าหากความต้องการทางด้านร่างกายได้รับการตอบสนองตามสมควรแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการในขั้นต่อไปที่สูงขึ้น ความต้องการทางด้านความปลอดภัยหรือความมั่นคงต่างๆ ความต้องการทางด้านความปลอดภัยจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการป้องกัน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับร่างกาย ความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนความมั่นคงนั้น หมายถึง ความต้องการความมั่นคงในการดำรงชีพ เช่น ความมั่นคงในหน้าที่การงานและสถานะทางสังคม

(3) ความต้องการทางด้านสังคม (Social or Belongingness Needs) ภายหลังจากที่ได้รับการตอบสนองในสองขั้นดังกล่าวแล้วก็จะมีความต้องการสูงขึ้น คือ ความต้องการทางสังคมจะเริ่มเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อพฤติกรรมของคน ความต้องการทางด้านนี้จะเป็นความต้องการเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน และการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นและมีความรู้สึกที่ตนเองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคมเสมอ

(4) ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นในสังคม (Esteem or Status Needs) ความต้องการขั้นต่อมาจะเป็นความต้องการที่ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ดังนี้คือ ความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถความรู้ และความสำคัญในตัวเอง รวมตลอดทั้งความต้องการที่จะมีฐานะเด่นเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น หรือต้องการที่จะให้บุคคลอื่นยกย่องสรรเสริญในความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน การดำรงตำแหน่งที่สำคัญในองค์กร

(5) ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization or Self-Realization) ลำดับขั้นตอนความต้องการที่สูงสุดของมนุษย์ก็คือ ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตตามความนึกคิด หรือความคาดหวังทะเยอทะยานใฝ่ฝันที่จะได้รับผลสำเร็จในสิ่งอันสูงส่งในทัศนะของตน

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ทฤษฎีของมาสโลว์ ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีความต้องการ 5 ประการเมื่อความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการสิ่งอื่นๆ ก็จะเกิดขึ้นมาอีกความต้องการทั้ง 5 ชั้น จะมีความสำคัญกับบุคคลมากน้อยเพียงใดการตอบสนองตามลำดับขั้นของ Maslow มีข้อสังเกตเกี่ยวกับความต้องการของคนที่มีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาจะประกอบ

ไปด้วย 2 หลักการ คือ

1. หลักการแห่งความขาดตกบกพร่อง (The Deficit Principle) ความขาดตกบกพร่องในชีวิตประจำวันของคนที่ได้รับอยู่เสมอ จะทำให้ความต้องการที่เป็นความพอใจของคนไม่เป็นตัวจูงใจให้เกิดพฤติกรรมในด้านอื่นๆ อีกต่อไป คนเหล่านี้กลับจะเกิดความพอใจในสภาพที่ตนเป็นอยู่ ยอมรับและพอใจความขาดแคลนต่างๆ ในชีวิต โดยถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา

2. หลักการแห่งความเจริญก้าวหน้า (The Progression Principle) กล่าวคือลำดับขั้นของความต้องการทั้ง 5 ระดับ จะเป็นไปตามลำดับที่กำหนดไว้จากระดับต่ำไประดับสูงกว่าและความต้องการของคนในแต่ละระดับจะเกิดขึ้นได้ดีต่อเมื่อความต้องการของระดับที่ต่ำกว่าได้รับการตอบสนองจนเกิดความพึงพอใจแล้วนั้น จะเห็นว่า ความต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วไม่ได้รับการตอบสนองความรู้สึกขาดแคลนของมนุษย์ทุกคนก็จะเกิดขึ้นและก็ต้องพยายามแสวงหาให้ได้ เว้นแต่จะมีอุปสรรคแล้วทำให้เกิดความท้อถอยต่ออุปสรรคนั้น ตัวอย่างเช่น เมื่อคนได้รับการตอบสนองความต้องการอยู่ในระดับหนึ่งแล้วอย่างสมบูรณ์ ก็ต้องการจะได้รับการตอบสนองความต้องการอีกในระดับสูงกว่าแต่มีข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรค ไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่ หรือไม่สำเร็จตามความต้องการ สิ่งนี้จะทำให้คนเราหยุดแสวงหา ท้อถอย และจะยอมรับสภาพไม่มีการดิ้นรนอีกต่อไปในทิศทางตรงกันข้าม ถ้าความต้องการในระดับต่ำกว่าในแต่ละระดับได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่ คนก็จะเกิดความต้องการในขั้นต่อไปอีกจนกระทั่งบรรลุถึงความต้องการระดับสูงสุด คือ การได้รับความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization) ทฤษฎีความพึงพอใจของ Shelley ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือ ความรู้สึกในทางบวก และความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกทุกชนิดของมนุษย์จะตกอยู่ในกลุ่มความรู้สึกสองแบบนี้

ความรู้สึกทางบวก คือ ความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความสุข เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่นๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับ ความสุขสามารถทำให้เกิดความสุขหรือความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นอีก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อนและมีความสุขนี้มีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวกอื่นๆ (สุรเชษฐ ปิตะวาสนา, 2544: 26-27)

ความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทางบวก และความสุข มีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนและระบบความสัมพันธ์ของความรู้สึกทั้งสามนี้ เรียกว่า ระบบความพอใจ โดยความพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความพึงพอใจมีความรู้สึกทางบวกมากกว่าทางลบ ความพอใจสามารถแสดงออกมาในรูปของความรู้สึกทางบวกแบบต่างๆ ได้ และความรู้สึกทางบวกนี้ยังเป็นตัวช่วยให้เกิดความพอใจแก่มนุษย์

สิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกหรือสร้างให้เกิดความพอใจมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากร (Resource) หรือสิ่งเร้า (Stimuli) การวิเคราะห์ระบบความพึงพอใจจะเป็นการศึกษาว่าทรัพยากรหรือสิ่งเร้าแบบใดเป็นที่ต้องการที่จะทำให้เกิดความพอใจและความสุขแก่มนุษย์ ความพอใจจะเกิดได้สภาพแวดล้อมทางกายภาพก็เป็นทรัพยากรของระบบความพึงพอใจอย่างหนึ่ง ดังนั้นการออกแบบสภาพแวดล้อม คือ การตัดสินใจว่าควรจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอยู่อย่างไรให้เกิดความพึงพอใจได้ ความพึงพอใจในเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะในลักษณะงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการที่ประกอบไปด้วยบุคคลสองฝ่าย คือ ฝ่ายแรก ได้แก่ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริการ ฝ่ายที่สอง ได้แก่ ผู้รับบริการ การศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการนั้น Herbert A.

Simon เห็นว่างานใดจะมีประสิทธิภาพสูงสุดนั้น สามารถพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลผลิต (Output) ที่ได้รับออกมาโดยพิจารณาจากผลผลิตลบด้วยปัจจัยนำเข้า แต่ถ้าเป็นเรื่องการบริหารรัฐกิจก็ต้องบวกความพึงพอใจของผู้รับบริการด้วย (วิโรจน์ สัตย์สัมพันธ์สกุล, 2548)

2.5 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม

รีดเดอร์ (Reeder, 1971 : 1 – 7 ; อ้างถึงใน ณรงค์ เล็งประชา, 2532 : 94 – 96) ได้อธิบาย ทฤษฎีการกระทำทางสังคมไว้ว่า การกระทำทางสังคมนั้นประกอบด้วย กลุ่มปัจจัยหลายประการ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง เหตุผลในการ

กระทำของมนุษย์ที่กล่าว คือ

ปัจจัยดึงดูด ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

1. เป้าหมาย ความมุ่งประสงค์ที่จะให้บรรลุและให้สัมฤทธิ์จุดประสงค์ในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ผู้กระทำจะกำหนดเป้าหมายหรือจุดประสงค์ไว้ก่อนล่วงหน้า และพยายามที่จะกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์

2. ความเชื่อ ความเชื่อนั้นเป็นผลมาจากการที่บุคคลที่ได้รับรู้ ไม่ว่าจะเป็แนวคิดหรือความรู้ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะมีผลต่อการตัดสินใจของบุคคล และพฤติกรรมทางสังคมในกรณีที่ว่าคุณบุคคลจะเลือกรูปแบบของพฤติกรรมบนพื้นฐานของความเชื่อถือที่ตนยึดถือที่ตนยึดมั่นอยู่ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้คำนิยามว่า คือการยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่าเป็นจริง ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตใจในบุคคล ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อนี้ จะกระทำให้บุคคลได้กระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมก็ได้

3. ค่านิยม เป็นสิ่งที่บุคคลได้ยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง ค่านิยมนั้น เป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง มีลักษณะถาวรค่านิยมของมนุษย์จะแสดงออกทางทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบ ค่านิยมมีผลต่อการตัดสินใจในกรณีที่ว่าการกระทำทางสังคมของบุคคล พยายามที่จะกระทำให้สอดคล้องกับค่านิยมที่ยึดถืออยู่

4. นิสัยและขนบธรรมเนียม คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้ว และ สืบต่อกันมาด้วยประเพณี และถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยสังคมที่ไม่เห็นด้วย ในการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์นั้น ส่วนหนึ่งจึงเนื่องมาจากแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้ให้แล้ว

ปัจจัยผลักดัน มีองค์ประกอบย่อย ดังต่อไปนี้

1. ความคาดหวัง คือ ทำที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตนเอง โดยคาดหวังหรือต้องการให้บุคคลนั้นถือปฏิบัติและกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ ดังนั้น ในการเลือกกระทำพฤติกรรมส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับความคาดหวังและทำที่ของบุคคลอื่นด้วย

2. ข้อผูกพัน คือ สิ่งที่ผู้กระทำเชื่อว่า เขาถูกผูกมัดที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับสภาพการณ์นั้นๆ ข้อผูกพันจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของสังคม เพราะผู้กระทำตั้งใจที่กระทำสิ่งนั้นๆ เนื่องจากเขารู้สึกว่า เขามีข้อผูกพันที่จะกระทำ

3. แรงเสริม คือ ตัวที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจกระทำได้เร็วขึ้น เพราะขณะที่ผู้กระทำตั้งใจกระทำสิ่งนั้น เขาอาจจะยังไม่แน่ใจว่า จะกระทำพฤติกรรมนั้นดีหรือไม่ แต่เมื่อมีการบังคับก็จะทำให้ตัดสินใจกระทำพฤติกรรมนั้นได้เร็วขึ้น

ปัจจัยสนับสนุน มีองค์ประกอบย่อยๆ ดังนี้

1. โอกาส เป็นความคิดของผู้กระทำที่เชื่อว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นช่วยให้มีโอกาสเลือกกระทำ

2. ความสามารถ การที่ผู้กระทำรู้ถึงความสามารถของตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดผลสำเร็จในเรื่องนั้นได้ การตระหนักถึงความสามารถนี้ จะนำไปสู่การตัดสินใจและการกระทำทางสังคมโดยทั่วไป และการที่บุคคลกระทำพฤติกรรมใดๆ บุคคลจะพิจารณาความสามารถของตนเองก่อน

3. การสนับสนุน คือ สิ่งที่ผู้กระทำรู้ว่าจะได้รับหรือคิดว่าจะได้รับจากการกระทำนั้น